

ישמע חכם ויוסף לקח

לקחים שכדאי לקנות ולעיין בהם בט"ו בשבט

(קטעים מתוך וע"פ מאמרו של הרב מ' אבידן "אדם, עץ וארץ" - המודיע, ט' בשבט תשנ"ד)

כשלוש השנה מקרב אותנו לתאריך של חמישה עשר בשבט, אנו מהרהרים באילנות, בטיבם ובטבעם ומלאים התפעלות.

אבל עלינו לזכור "רבי שמעון אומר: המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו". (אבות ג', ט')

נתקשו הפרשנים: למה יתחייב נפשו מי שמשבח את בריאתו של הקב"ה, הרי יש בכך קצת מצוה, שכך הורו חז"ל ש"היוצא בימי ניסן ורואה אילנות טובות מברך שככה לו בעולמו...". והסבירו בדרכים שונות. ואולי אפשר להסביר, שאין הקפידה על כך שהוא משבח את הבריאה אלא על כך שהוא מפסיק עקב כך ממשנתו, שהרי האילנות הנאים והניר הנאה היו צריכים להביאו לידי כך שיגביר את משנתו ושיקח מוסר השכל מכל בריותיו של הקב"ה הממלאים את מה שהוטל עליהם בנאמנות, בדייקנות, ובעקביות כשהם ששים ושמחים לעשות רצון קונם. (הרב אבידן במאמר הנ"ל)

כשנשב בט"ו בשבט ליד השולחנות הערוכים המלאים כל טוב מתנבות הארץ, מן הראוי שנתבונן במספר משמעויות הנובעות ממהותו של יום זה, שלא נפסיק ממשנתנו אלא נוסיף דפים לספר המוסר האישי שלנו.

להלן - יובאו ארבעה עניינים שיום ט"ו בשבט עשוי לגרום לנו להרהר בהם.

א. ראש השנה למעשרות

המשמעות העיקרית והמפורשת של ט"ו בשבט, היא זו ההלכתית לפיה תאריך זה הוא הקובע את חילופי השנים לעניין חיוב הפירות בתרומות ומעשרות. כיון שכך, מן הראוי שנעיין ביום זה במשמעותה של מצוה זו באותם תחומים בהם היא מחנכת ובונה את האדם ולא רק בהלכותיה.

נתבונן בקטעים מתוך ספר החינוך, המפרט לגבי כל אחת מן המתנות את שרשיהן - טעמיהן

נתינת תרומה גדולה באה לחנך את האדם שיזכור את מי שהטיב עמו כי "ראוי לאדם לזכור את בוראו על הברכה אשר ברכו ושיפריש קצת ממנו לשם ה'. ויתנו למשרתיו שהם הכהנים העוסקים תמיד במלאכת שמים". (מצוה תק"ז)

נתינת המעשר הראשון ללויים, מצטרפת לתרומה גדולה הנתנת לכהן בהחדרת ההכרה בבני העם, בדבר הנחיצות שיש לעם כולו בקיומם של אנשי רוח, אנשי קודש בתוכו. אנשי קודש אלו, מוותרים על נחלתם בארץ ומתמסרים כל ימיהם לעבודת הקודש, "על כן היה מחסדו עליהם לתת להם מחייתם דרך כבוד" (מצוה שצ"ה) "ומהמצוה הזאת יש לכל מבין ללמוד: לסעוד ולהיטיב לכל המשתדלים תמיד בחכמת התורה..." (מצוה ת"נ)

המעשר השני אשר מצווה החקלאי להעלות לירושלים ולאוכלו שם בקדושה ובטהרה, בא כדי לעדן את נפשותיהם של עובד האדמה ובני משפחתו לבל ישארו כל ימיהם עסוקים רק ברגבי אדמתם וברעיית בהמותיהם "לכן בהעלות כל איש מעשר שלו שנה שנה, במקום שעסק החכמה והתורה שם והיא ירושלים... או ישלח לשם אחד מבניו שילמד שם, ויהא ניזון באותם פירות. ומתוך כך יהיה בכל בית איש חכם יודע תורה אשך ילמד בחכמתו כל בית אביו. (מצוה ש"ס)

ואין צריך לומר שמעשר העני ושאר מתנות עניים, יש בהן לחנך את האדם שיהא חולק פתו עם רעהו הנצרך... "שרצה ה' שיהיו ברואיו מלומדים ומורגלים במידת החסד והרחמים וכשקנה לנו מידות החסד והחנינה והחמלה והן תהיינה קביעות בנו..." (מצוה ט"ו)

סכמו: אלו קניינים יחזק האדם בנפשו בעקבות קיום מצות תרומות ומעשרות?

2. ה' אלוקי גדלת מאז

יום ט"ו בשבט, שבו הארץ חוזרת ומחדשת כוחותיה ויצורים וצמחים רבים ושונים מתעוררים מתרדמת החורף, מהווה הזדמנות טובה להתבוננות האדם בפלאי הבריאה.

המתבונן יעמוד נדהם ומתפעל ממגוון עצום של אילנות, צמחים ופרחים, ממגוון עצום של פירות עץ ואדמה, ממגוון עצום של צבעים וריחות, ממגוון של טעמים וארומות וכו' וכו' אם בעל שכל הוא, יגיע מהרה להכרה, אשר ניסחה דוד המלך בתמציתיות רבה, באומרו "מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית" (תהילים ק"ד) ואם גם בעל נפש הוא, תתמלא נפשו בהכרת תודה למי שהכין עבורו את כל המגוון הזה. כי הזן ומפרנס לכל לא הכין לבריותיו מזון אחד בלבד, ובעל טעם אחד בלבד אותו יאכלו כל חייהם. הוא, ברוב חסדיו, גיוון מזונו של האדם בטעמים, בצבעים ובריחות, החוזרים ומתחדשים שנה שנה, כדי שגם תשבע עינו וגם יערב לחיכו. וכך יקיים המין האנושי את עצמו בהנאה ובעריבות ויתקיים רצון הבורא: לשבת יצרה.

* ההתבוננות בפלאי הבריאה אליה מכוון אותנו חמישה עשר בשבט, יש בה להביא אותנו לחזוק ההכרה ש _____ היא עשויה גם להביא אותנו לחזוק הרגש של _____ * חפשו בפרקי תהילים נוספים (מלבד "ברכי נפשי") התייחסות להרמוניה ולפלא שבבריאה _____

1. שלא ישנו תפקידם...

ט"ו בשבט, הזמן בו מתחילות להמנות שנותיך של האילן או של הפרי, מביא אותנו למחשבות בדבר עמידתה של הבריאה בלוח זמנים מדויק שנקבע לכל פרט ופרט בה: מהיצור הזעיר ביותר ועד השמש והכוכבים, כולם פועלים עפ"י החוק והזמן שנתן להם "כי הוא ציוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חוק נתן ולא יעבור" (תהילים קמ"ח)

על כך אנו מברכים בברכת קידוש לבנה: "אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו תפקידם..."

אם ביום קיץ יפול גרעין לגינה מאדם האוכל אבטיח, עד מהרה ישכח גרעין זה. אך הגרעין לא ישכח תפקידו. הוא ימתין במקומו, וכל גשמי החורף לא יעירוהו משנתו. רק לאחר שנה בבא חוקו וזמנו, ינבוט ויצמח ויעשה פרי כצורתו ומתכונתו, אשר נקבעה לו בששת ימי בראשית.

גרעין זה לא שעון יש לו, אף לא לוח שנה, וכמותו כל שאר צמחים ואילנות. וכמותם כל הציפורים הנוודות מארץ לארץ, ללא לוח שנה וללא מצפן. וכמותן כל גרמי השמים הטסים במהירות עצומה במסלולים מדויקים, מזה אלפי שנים.

* ההתבוננות בתופעה מופלאה זו, מן הראוי שתביא אותנו למחשבה בדבר קיום התפקיד שלנו בעולם, לאלו מסקנות נוכל להגיע? _____

2. "על יזבל ישלח שרשיז"

ראש השנה לאילנות הוא הזמן בו מרבים לעסוק בלקחי "האדם עץ השדה".

משלים רבים טמונים בהשואה הזו. להלן נעיין באחד מהם:

עיקרו של העץ אינו הנוף הירוק והפורח, אף לא הגזע הגבוה, אלא השורשים, משל זה מובא כבר במסכת אבות בשם רבי אלעזר בן עזריה: כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובין ושורשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו... אבל כל שמעשיו מרובין מחוכמתו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטים ושורשיו מרובים שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו... "והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי"

ואכן, ויכוחים רבים היו ליהדות עם חכמים מאומות העולם ועם חכמים בעיניהם מבני ברית. אלו וגם אלו טענו שמי שידוע מהו הטוב, די לו בכך, שהרי המצוות באו לחנך את האדם ומי שהוא מחונך אין לו צורך בקיום מעשי של המצוות ואמנם ימים העידו והגידו שאלו שהלכו בדרך זו היתה חכמתם מצמיחה פרחים אך לא פירות והרוח באה ועקרתם והפכה אותם על פניהם.

* מה הלקח אותו נוכל להכתיב לעצמנו מכל האמור?

* הציעו עוד שני לקחים הנובעים מהעובדה שה"אדם עץ השדה"